

Szirmai Péter

El Desierto

Öt éve hagytuk el anyámmal a nagyvárost, a reménytelenség, a legmélyebb depresszió világát, és költöztünk El Desiertóba.

El Desierto teljesen kihalt, a bombázás óta nem lakik itt senki. Romházainak égbenyúló karjai a nagyvárosból is látszanak. A halottakat elszállították, de a romokat nem takarították el: a Parancsnok (el Comandante) mementóul meghagyatta az utókornak a lázadás kihunyt fészket, az eltaposott parazsat.

Körbejártuk a várost. Pár ház maradt csak épen, az egyikbe költöztünk be anyámmal. A tetőt aládúcoltuk, a hiányzó cserepeket a többi házról pótoltuk. Az utcafrontra néző ablakok közül az egyik megrepedt, ezt megragasztottuk, a másik kitört, ennek a keretét kivettük, sárral kötött téglákkal befalaztuk. A hátsó ablaknyílásokat szintén befalaztuk.

Megnyugtató, hogy teljesen kihalt a város. Gyakran sétálgatunk anyámmal a romok között, találunk ezt-azt: egészen szép történetek kerekednek ki a romok alatt heverő tárgyakból: egy fotó, egy kabát, ruhák, edények, gyerekjáték satöbbi. Az egyik rom alatt egy puskát és lőszert is találtunk, meg egy petróleumlámpát, pár bádogedényt, evőeszközöket: a takarítók nem végeztek tökéletes munkát.

Kell a puska, mert időnként kóbor kutyákkal találkozunk, farkasokat is láttunk már. A kutyák egészen elvadultak, alig különböztethetők meg a farkasoktól. A kutyák és a farkasok közös farkában járnak, és állandóan körülöttünk ólálkodnak. Éhes csaholásukat egész nap halljuk. Az álom az egyetlen menedékünk tőlük.

Eleinte a patkányok is gondot okoztak; hiába lőttem ki közülük egyet-kettőt, olyan sokan voltak, hogy ez nem segített a helyzeten. Aztán az egyik házban talált patkányméreg nyugvópontra vitte a dolgot.

Van egy szamarunk, ha terhet kell hordanunk, azt használjuk. Kétnaponta meggyünk le a tározóhoz, megtöltjük az üvegeinket, megmosakszunk. A kenyér hiányzik az életünkből. Nagyon nehéz így meglenni. A búza nem marad meg. A nyári perzselő hőség, az időnként ránk zúduló, napokig tartó homokviharok kíméletlenül elpusztítják a hajtásokat. Nyáron szinte haldokolunk a hőségben. Nappal az éjszakát várjuk, éjszaka rettegve gondolunk a nappalra. Télen a hidegfrontok hútik le a levegőt, aztán váratlanul meleg lesz ismét. A hóingadozást alig lehet elviselni. A hidegben ki sem mozdulunk otthonról, a nyomorúságosan begyűjtött fá-

val fűtünk a megjavított kemencében. Az újbóli felmelegedés után, még pár napig betegek vagyunk, le vagyunk gyengülve, aztán ismét megnyergetjük a szamarat és elindulunk a tározóhoz vízért, lőni egy nyulat, vagy farkast, ha nincsen más. A tető sohasem készül el teljesen, a viharok mindig megrongálják a tetőszerkezetet, a szél befújja a házba a homokot; ilyenkor finom szemcséjű homokréteg borít mindent, beleértve minket is. A szánkba, a fülünkbe, a szemhéjunk alá is befurakodnak a pengeéles szemcsék: nincs hová menekülnünk. Ha véget ér a vihar, nekiállunk takarítani, tetőt javítani.

Amikor nem kell dolgoznunk, anyám mesél valamit. Anyám meséi a nagyvárosról szólnak, a régi időről, amikor még jobb volt az élet. Történetei kiemelnek a körülöttünk lebegő semmiből, a véget nem érő fizikai és lelki sivatagból, az időtlenség világából. A történeteinek mindig van valóságalapja, mégis kicsit más, mint ami az élet: sokkal több és gazdagabb.

A lerombolt házak között könyveket is találtunk. Pár kötetünk van csak, az ágyam mellett tárolom őket: Defoe: Robinson; Kafka: A kastély, Giorgio de Chirico által illusztrálva; egy vastag könyv: A spanyol–amerikai irodalom rövid története; Saramago: A kolostor regénye illetve Borges: Az örökkévalóság története, a Borges összes művei sorozatból, mindegyik spanyol nyelven.

Felajánlottam anyámnak, hogy válasszon egy könyvet, szívesen felolvasok neki. Nem szólt, csendesen, csukott szemmel ült a karosszékében, aztán azt mondta, hogy nem kér felolvasást, mert annyi történet kering benne, hogy inkább elvenni kellene belőle, mint hozzátenni.

Persze, egyszer minden jónak vége szakad.

Tegnap, kedden, behatolt a katonaság a városba. Lövöldöztek, hogy előjövünk; persze tudták, hogy El Desierto nem lakatlan. Kiparancsoltak a ház elé, a parancsnok, meghatározhatatlan korú, fekete képű, bajszos férfi, közölte velünk, hogy csütörtökig el kell hagynunk a várost, pénteken kezdik a romok bontását. A munkagépek már egy hónapja felvonultak a város északi határánál. Azt mondta, hogy költözzünk vissza a nagyvárosba. Segítenek abban, hogy egy hajléktalanszállóra kerüljünk, kapjunk közmunkát, s némi fizetést, ami nyomorúságos ugyan, de arra elég, hogy éhen ne haljunk. Mondtuk, hogy inkább pénzt adjanak, egy alkalommal és sokat, abból már el tudnánk indulni valamerre. Mondta, hogy ő nem tehet mást, közli a parancsot, és végül is mi illegálisan foglaltuk el a háborús romokat, örülünk, hogy büntetés helyett segítséget ajánlanak. Erre azt válaszoltuk, hogy akkor inkább elmegyünk. Kérdezte, hogy merre vesszük az irányt, mondtuk, hogy nem tudjuk, mondta, hogy nyugodjunk meg, a hírszerzés úgymint megtudja. Nem válaszoltunk, ezért távoztak. Nyugodtak vagyunk, nem érdekel minket, hogy követnek-e vagy sem, megfigyelnek-e vagy sem, a társadalmi ranglétra legalsó fokán állunk, mélyebbre nem süllyedhetünk, következésképpen ártani sem tudnak nekünk. Legfeljebb

megölnek minket, de ez sem jelent különösebb változást, létünk időtlensége és a halál végtelensége között nem látunk jelentős különbséget. Összeszedjük a ruhákat, az étkészletet, nagyjából annyit, amennyivel éreztünk, a többit itt hagyjuk.

Azt mondta anyám, hogy olyan helyet kell találnunk, ahonnan sohasem akarnak majd kilakoltatni: ahol nagyon nehéz az élet, ahol nem akar élni senki sem. Persze eddig azt hittük, hogy a sivatagi kísértetváros a romokkal, a hátrahagyott hulladékokkal, az elviselhetetlen klímával ilyen hely, de tévedtünk. Az állam újra akarja építtetni a várost: új névvel, új városszerkezettel. Hiába, az állami tisztviselők gondolkodását nehéz előre kiszámítani, a logika, az időzítés és a következmények felmérése nem játszik szerepet a döntések meghozatalában.

A térképet böngészve megleltük Ultima Esperanza városát. Ez a kontinens legdélebbi csücske, a kontinens itt töredezik szét szigetek sokaságára, a szárazföld, a jég és a tenger pedig összekeveredik. Itt már nincsenek évszakok, csak tél és hideg. A viharos szél egész nap, megállás nélkül fúj, az égboltot állandóan felhők borítják.

Holnap hajnalban indulunk. Lehet, hogy elszegődöm egy halászhajóra, vagy fókavadásznak állok. De az is lehet, hogy egyszerűen megfagyunk, és megszűnnek a gondjaink.

A széles folyó

A széles folyót kell átszelnem, hogy munkához jussak. Egy éve nem volt munkám, kegyelemkenyéren élek. Kapok enni, elvégzek a ház körül ezt-azt. Most végre lenne munkám. A biztat: menjek, ez jót tesz az önbi-zalmamnak is. Reggel és este is hajó megy a túlpartra.

Korán kimegyek a hajóállomásra. Még sötét van, hideg. Egy búra nélküli izzó világít a váró teteje alatt, az épület sarkánál. Senki sincs a parton. A hajó benn áll a part mellett. Behúzódok az árnyékba, leguggolok. Az út várhatóan három órán át tart majd.

Két óra múlva világosodni kezd a keleti égbolt. A derengés határozottabb, hajnali fényekre vált. Aztán megjelenik a nap a horizonton. Narancssárga és hatalmas. Már nem guggolok, már ott áll mellettem pár ember. Egyre többen érkeznek. A hajón is mozgolódás támad: matrózok jelennek meg, előkészítik a hajót az úthoz.

A széles folyónak nem adtunk külön nevet, a spanyolok a túlparton rio anchónak nevezik. Olyan nagy, mint egy tenger. Vízyűjtőjén lévő folyók hatalmasabbak, mint a föld legnagyobb folyói. Nem látom a túlpartot, a

végtelenbe vész el a tekintetem. Megrettent ez a nagyság, a méretek, a távolságok, a szállított vízmennyiség, a vízmennyiség miatt átadott erő. Nem tudok nekiveselkedni, nem tudok felszállni a hajóra. Nem a hajó lemeztetének keménységében, a motor erősségében, a legénység felkészültségében kételkedek, hanem saját magamban. Nem a hajó hánykolódása, a szél, az eső készítené ki, hanem a távolság, a távolság és a folyó erejének legyőzéséhez szükséges motorhang kergetne az őrlületbe: tudom, belevetném magam a folyóba. Biztosan tudom, hogy nem bírnám ki.

Csodálom, akik képesek megtenni a hatalmas utat, akiknek nem jut eszébe ez a sok elborzasztó tényező, akikben nem merül fel kétely önmagukkal szemben, akik el tudják terelni figyelmüket mindarról, amiről beszéltem.

Mindenki felszáll a hajóra: lassan, türelmesen, a legkisebb félelem vagy idegesség jele nélkül, szorosan egymás mögött haladnak a hajóhídon, odaadják jegyüket a matrónak, átlépnek a hajókorláton, majd elfoglalják helyüket a fedélzeten.

Én ott maradok a váró előtt, a váró falához simulva, nehogy valaki észrevegyen, nehogy valaki rám kiáltson, kérdezve: nézd csak, őt nem vesszük magunkkal?

A matróz rám néz, de lehet, hogy csak mellém, mögém, át rajtam, ilyen messziről ezt nem tudom megállapítani, aztán felhajtja a csapóajtót, rögzíti a tolozárát. Felbúg a motor, rezegni kezd a kikötő, a fák, a padok, a váróépület, a törött járda, amin állok. A hajó bálna teste megmozdul, megindul, lomhán kifordul a kikötőből, irányba áll, a túlsó partot célozza. Az utasok már nem engem néznek: a folyót, a dolgozó motorlapát verte hullámokat, a part távoli csücskében pár sziklát, elhagyott romos kunyhót, törött mentőcsónakot.

Ellépek a váró épületének árnyékot adó teteje alól. Kalapomat otthon hagytam, fejemet már égeti a kora reggeli nap.

Négylovas kocsi zörög el mellettem, nyikorog a szerkezet, a csapszegek, az eresztékek a végüket járják. A kerekek szórják a port, vöröses-sárgás ködbe borítják az utcát. A romos házak előtt már nyüzsögnek az emberek: elhanyagoltak, szakadt öltözetűek, borostásak, élettől fáradtak, mint én. Arról beszélnek, hogy hol lehet munkát találni. Rövid időre beállok közéjük, belehallgatok a beszélgetésbe, látják, hogy híreikhez nincs mit hozzátennem, hát nem kérdeznek. Eljövök tőlük.

Nagyon meleg lesz ma is, már izzik a bőröm: olvad a hús, lecsorog a veríték a homlokon, nyakon, háton, derékon.

Betérek anyám kunyhójába. Sötét van, az ablaknyílásokat, az ajtót szőnyeg takarja. Szoktatnom kell a szememet a sötéthez, legalább tíz másodperc telik el, amíg meglelem anyámat az egyik sarokban: ütött-kopott fotelében ül, pongyolája a földes padlót söpri, papucsában a lába meztelen.

Szeretem anyám mondatait, mert kiemelnek a körülöttünk lebegő semmiből. Most nem szól semmit, hallgat. Azt mondom:

– Kaptam volna munkát a túlparton. De nem tudok hajóra szállni, nem tudok átkelni a folyón.

Anyám azt mondja:

– Akkor nincs más lehetőség, mint a feketemunka.

Végigsimít gyér, ősz haján. Még hozzáteszi:

– Sokan vannak így: nem bírják elviselni a motorhangot, a hajó hánykolódása miatt fellépő hányingert.

Az ajtónyílást takaró rongyszőnyeg megmozdul, valami vagy valaki bejöhetett. De nem történik semmi; lehet, hogy csak képzelődtünk. Azt mondja:

– Régen nem ismertük a depresszió fogalmát. A városban virágzó boltok működtek. Az utcák tiszták, a házak jó állapotúak voltak. Minden ház előtt glicíniabokrok virágoztak, az illat, a színek uralták az utcát. Takarékoság, jólét és előrelátás jellemezte a város lakosságát. Gyerekkoromban én még láthattam mindezt, aztán átvette az uralmat a söpredék. Úgy érkezett, mint az alattomos árvíz: először csak alig észrevehetően, buzgárként szivárgott át a védőgát falán, aztán megerősödve, áttörte a gátat és mindent ellepett.

Föltámad a szél. Hallgatunk egy sort, hallgatjuk, ahogy a szél a ház falának veri a homokszemeket. Anyám így folytatja:

– A söpredék nem kívülről érkezett, hanem országon belülről, népünk mélyrétegeiből, onnan emelkedtek ki a legalávalóbb, legkapzsisb emberek, akik csak a mának éltek, nem törődtek a ma tetteinek jövőbe ható következményeivel. A söpredék vezetői, így a legfőbb vezető, Juárez is, igazi retorikai tehetségek: megmagyarázzák, hogy intézkedéseik a közjót szolgálják, sőt: kizárólag az ők intézkedéseik szolgálják a közjót.

Elmosolyodik. Még hozzáteszi:

– Juárez végül is úgy viselkedett, mint egy átlagember: a helyzetet kihasználva, anyagiasan. Nem lepődünk meg, hogy diktátorrá tette magát, úgy gondoltuk, hogy az ő helyzetében mindenki így viselkedett volna. Persze gyűlöltük, de tudtuk, hogyha óriási fondorlat bevetésével, létünk kockáztatásával sikerülne meggyilkolni, a helyére álló ugyanazt a politikát folytatná, mint ő.

Többet nem szól. Hiába figyelek, várom tanácsát. Nem tudom, mióta ülünk halotti csendben: tíz perce, tizenöt perce. A szél közben alábbhagy, lecsendesedik.

Kilépek anyám kunyhójából. A nap már a zeniten lángol, szinte megolvasztja a koponyámat. Arra gondolok, hogy vállalnék én feketemunkát, csak tudnám, hogy mit. Már ismét a főtéren vagyok, körülöttem nincstelen, tanácstalan tömeg.

Otthon rövid szóváltás (kérdés, magyarázat) után bemegyek a hátsó helyiségbe, hogy gondolkozzam. Leeresztem az ablaknyílások előtt a takarókat. Ledőlök az ágyra, és hallgatom a nap őrült zúgását, elképzelem, ahogy roncsolja a ház falát, a földet, a port, a levegőt. Nincs ötletem. Hagyom, hogy lecsukódjon a szemem. Arra ébredek, hogy a felső ágyon N. forgolódik. Az ágy mellé lépek, megigazítom rajta a takarót. Az alsó ágyon J. nyugodtan, egyenletesen lélegzik. A. oldalra fordulva alszik. Azt hiszem, éjszaka van, mert a nap nem tör át az elnyűtt lepedő rostjain. Elteszem magam én is a holnapnak.

Flóra I.